

VITATKOZZUNK GONDJAINKRÓL!

Nagy érdeklődéssel olvasom a lapok hasábjain zajló társadalmi, világszemléleti és a kulturális vitákat. Az *Élet és Irodalomban* a korszerű műveltségről indított, valamint a napjainkban is élő, sőt látszatra bizonyos tekintetben terjedő kispolgári élet-szemléletről folytatott vita érdekel minket, könyvtárosokat is, akik az emberek nevelésével foglalkozunk, tehát a felvetett problémákkal rendszeresen találkozunk. Látjuk ezekben a vitákban az objektív gazdasági alap és a szubjektív tudat közötti viszonylagos elmaradás megszüntetésére irányuló határozott törekvést, köz- és kulturális életünk további egészséges tisztulását, de érezzük nevelőmunkánk rendkívüli fontosságát, felelősségünk állandó növekedését is.

A viták nagyon sok gondolatot tisztáztak, de ez nem elég, mert a tisztázott kérdésekkel egyenes arányban növekedett a felelősség, s a tennivalók még nagyobb súllyal nehezednek a művelődésügy munkására. Mindezek azt is eszembe juttatják, hogy nekünk, könyvtárosoknak sem ártana néhány dolgot *elméletileg tisztáznunk* és persze utána gyakorlatilag is rendeznünk. Az utóbbi időben mintha csökkent volna a könyvtárosok vitaképe, pedig feladataink egyáltalán nem csökkennek, sőt sokasodnak. Kiss István nagyon jól összefoglalta a könyvtárak feladatait az eszmei offenzívában (*A Könyvtáros*, 1963. évf. 9. sz.). Folytatta és a könyvtárügy egy területére alkalmazta a javaslatokat Kiss Jenő cikke a lap következő számában. Bizonyos vagyok benne, hogy a *Népművelés* c. folyóiratban indított elméleti vita is ad választ majd a könyvtárosok sok gondjára. Mindezeket azonban kevésnek tartom.

A korszerű műveltségről szóló vitát *Maróti Andor* A Könyvtáros novemberi számában foglalta össze, de ez a kérdés könyvtárügyi vonatkozásban még a tennivalók részletesebb elemzését is kívánja.

Vegyünk egy másik példát. A *Köznevelés* c. folyóiratban megjelent néhány cikk az iskolák és a könyvtárak kapcsolatáról. Érzésem szerint erről nekünk kellene a legtöbbet vitatkoznunk, de senki sem reagált érdemben az ott felvetett kérdésre. (Az érem másik oldala, hogy a pedagógusok körében még nagyobb közömbösséget tapasztalunk az iskolai könyvtárügy iránt.)

Néha úgy fest, mintha mi könyvtárosok egyre kevesebbet törődnénk bizonyos kérdések elméleti tisztázásával. Holott a viszonylag gyors fejlődés és a rendkívül sok gond éppen az ellenkezőjét követelné meg.

A könyvtárakban sok jóképességű, a munkát és a feladatokat ismerő és hozzáértő, nagy szorgalommal dolgozó fiatal szakember tevékenykedik. Talán nagyon lefoglal bennünket a gyakorlati munka, nem tudunk elméleti tevékenységre időt fordítani? Túlzottan érvényesül az elméleti féltékenység, és egy-egy idősebb, vagy valamilyen szempontból „befutott” kollégánktól várunk „szentenciákat”, amelyek feleslegessé teszik a vitákat?

A könyvtári épületek szerzése és berendezése, a „faldöntögetés”, valamint az egyéb működési feltételek biztosítása kétségtelenül nagyon sok energiát leköt. A sok gond néha valósággal „kilúgozza” a legjobban felkészült szakembereket. Vajon nem lehetne a könyvtárosokat ezeknek a rengeteg időt felemészítő, sok esetben idegekre menő munkáknak egy részétől megszabadítani? Hosszú évek óta vajdó probléma a könyvtárakat berendezéssel ellátó vállalat létrehozása. Most már a legkisebb könyvtár is egyedi berendezést készített valamelyik ktsz-szel. Ezek nemcsak nagyon sokba kerülnek, és sokszor szakszerűtlenül készülnek, de a tervezéstől az elkészülésig rengeteg időt „rabolnak” el a készítő könyvtárostól. Miért nem lehet ebben előrelépni, hiszen a könyvtáraknak is, a népgazdaságnak is nagyon hasznos lenne a végleges megoldás? Egyszer mozgósítani kellene ez ügyben a könyvtárosokat, vagy másokat. (A könyvbarát-mozgalmat, vagy egy miniszterhelyettest?). Persze van még néhány általános gondunk, amelynek helyes központi megoldása nagyon sok felesleges munkától kímélne meg bennünket, több időnk jutna, hogy tartalmi kérdésekkel foglalkozzunk. Gondolok itt pl. a falusi könyvtáraknak a művelődési otthonokban való korszerű elhelyezésére (helyes az, hogy majdnem községenként kell a harcot megvívni érte?), vagy az új lakótelepek könyvtári helyiségeire stb.

A munkát és fejlődést nem egyszer gátló, konzervatív nézetekkel szemben bátrabb és határozottabb kezdeményezőkésséggel kellene fellépni. — Ilyen konzervatív nézetek gátlóak hosszú ideig, sőt bizonyos mértékig gátolják most is a különböző könyvtárhálózatok területi együttműködését. Az iskolai könyvtárakkal való együttműködésben van ugyan némi előrehaladás, de ez nem elegendő és a fejlődés nagyon lassú. A helyenkénti elzárkózás az ipari termelési szakkönyvtárakkal való együttműködéstől ma már nemcsak helytelen és káros, hanem kicsit komikus is.

Aggasztó, hogy az *Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács* egyre jobban elveszti jelentőségét. E nagyon fontos testület munkájának hatását egyre kevésbé érezzük. Egy-két ülés tapasztalataiból ítélve, mintha az élettől kissé elszakadt, meddő és öncélú, akadémikus jellegű viták színtere lenne.

Mindenképpen a konzervatív nézetek érvényesülését jelenti az is, hogy a magyar könyvtárügy múltjának van, a jelenének és jövőjének viszont nincsen tudományos sajtóorgánuma. Hiányzik tehát az elmélyült elméleti vitának helyét adó fórum. A *Könyvtáros* a könyvtármozgalom gyakorlati folyóirata, nagyon széleskörű feladatot lát el. A legkisebb falusi és szakszervezeti könyvtárak ügyei mellett foglalkozik a hálózati központok, az országos irányítás problémáival is. Ezt a munkáját nem végzi rosszul. (És az utóbbi időben mintha bátrabb is lenne a lap. Többet bírál. Igaz, elsősorban vidéki bajokat és vitákat — budapesti szerkesztőségéből. A külső munkatársakat azonban nagyobb bátorságra kellene buzdítania.) A terjedelmes és elemző elméleti vitáknak ez a lap nem tud helyet adni. A *Magyar Könyvszemle* könyv- és könyvtártörténeti folyóirat. A mostani számok cikkeinek nagyobb része nyugodtan megjelenhetett volna évtizedekkel ezelőtt is. Igaza van *Bereczky Lászlónak* (A Magyar Könyvszemle új programjáról = A Könyvtáros, 1962. évf. 6. sz.): a magyar könyvtárügy létezik, és munkája elméleti alapvetést kíván függetlenül attól, hogy a *Magyar Tudományos Akadémia Nyelv és Irodalomtudományi Osztálya* hajlandó-e ezt elismerni vagy sem. A fejlődő könyvtárügyi feladati és problémái egyre több elméleti kimunkálást igényelnek. Ehhez meg kellene teremteni a nyílvánosságot, esetleg a *Könyvtári Figyelőt* kellene e célra alkalmassá tenni.

A munkánk során felmerülő gondok és problémák szóbeli megvitatására az évenként egyszeri reprezentatív munkaértekezletek semmiképpen nem alkalmasak. Nem az értekezletek számának növelését javaslom, de hasznos lenne néha összehívni a megyei könyvtárak igazgatóit, meghallgatni gondolataikat, lehetőséget adni nekik egyes kérdések tisztázására. Véleményem szerint nagyon izgalmas vitát váltana ki pl. a megyei könyvtárak szervezeti szabályzata. Nemcsak azért, mert már hosszú ideje várjuk kiadását, hanem azért is, mert a megyei könyvtárak funkciója és feladatköre időben és térben nagyon sokat változik, majdnem minden megyében van egy bizonyos eltérés. Meg lehetne vitatni, hogy az ötéves terv számadatainak teljesítése érdekében mindenütt helyes állománygyarapítási politikát folytatnak-e. Aligha helyeselhető, hogy egyes megyék az év végén 5—800 000 Ft összeget kapnak könyvvásárlásra. Az összeg elköltése érdekében azután megfontolás nélkül vásárolják a könyveket, az antikvár boltokban pedig egy-egy polcot ömlesztve csomagoltatnak be egyszerűen. Vajon tervszerű és indokolt állománykialakítást eredményez-e ez? Szerintem az ilyen még akkor sem helyes eljárás, ha a megyék, vagy a helyi szervek támogatását akarjuk a részükről már egyéb célra elkölthetetlen összegek elfogadásával biztosítani. Érdekes téma lenne a megyei könyvtárak feldolgozó munkájának és katalógushálózatának fejlesztése is. Az alábbiakban néhány ilyen, szerintem nagyon fontos kérdést kívánok felvetni.

•

Fontosnak és sürgősnek tartom elméletileg tisztázni a könyvtárak helyét és szerepét az egész művelődésügyben. Látszatra nincs vita ennek megítélésében. Legalább is szóban nincsen.

Am vegyük például az iskolai oktatás és a könyvtárak viszonyát. Kétségtelen tény, hogy a korszerű műveltség alapjait az iskolában kell lerakni. Ennek szervezeti kereteit — és bizonyos mértékig lehetőségeit — az iskolareform biztosítja. De korszerű műveltség még az iskolában sem egyedül és kizárólagosan a tankönyvekből szerezhető. Ha az önművelés alapvető intézményeként elfogadjuk a könyvtárakat, az oktatási intézményektől pedig olyan emberek nevelését várjuk, akikben kialakult a készség továbbképzésre és önművelésre, akkor rendkívül nagy ellentmondás van az igények, a szükségletek és iskoláink gyakorlata között.

Az *Országos Pedagógiai Könyvtár* nemrég vizsgálta meg segítségünkkel megénkben az általános és középiskolák könyvtárainak helyzetét. Rendkívül rossz állapotokat találtunk. Az OPK munkatársai szerint más megyékben nem sokkal jobb a helyzet. Hogyan akarunk mi korszerű műveltséget, ha az általános iskolákban nem tanítjuk meg a gyerekeket a könyv szeretetére, a könyv és könyvtár használatára? Hiába beszélünk mi a felnőtt olvasók erőteljes bevonásáról, az ismeretterjesztő és szakirodalmi olvastatásának problémájáról, ha a felnövő nemzedék nagy része nem olvas rendszeresen, nem tanítják meg arra, hogy a könyvet úgy használja, mint állandó és biztos munkaeszközt.

A *Népszabadság* 1963. november 20-i számában olvastam *Lemle Géza* „Korszerűbb népművelés Baranyában” cikkét. Ebből kiderült, hogy Baranyában a korszerű

népművelésben a könyvtárak nincsenek benne. (Talán bezárták őket?) Egy mondat erejéig sem szerepelnek, illetve csupán olyan formában, hogy mivel autóik vannak, amelyeket művelődési autóknak neveznek, ezeken keresztül mégis csak „népművelnek”, s — úgy látszik — korszerűen. Kétségtelen, hogy technikai tekintetben a művelődési autók korszerű eszközök, de szabad csak ezt észrevenni? Elfogadhatjuk egészen véletlen jelenségként, hogy művelődésügyi vezetők fontos cikkekben és beszédekben megfelekednek a könyvtárakról? Hiszen ebből törvénytörés következne, hogy a végrehajtók, a gyakorlati munkát végző népművelők hasonlóképpen megfelekedhetnek róla!

Kiss István szerint a könyvtáraknak az aktív tevékenység mellett ellenőrző szerepük is van. „... nagyon hiteles, minden más művelődési ideológiai terület számára is hasznos tájékoztatást képesek nyújtani a tömegek általános műveltségéről szocialista gondolkodásáról, szakmai érdeklődéséről, kulturális ízléséről...” Nagyon helyesen hangsúlyozza, hogy munkánk aktív jellegét kell erősíteni. Ebből az is következik, hogy nekünk könyvtárosoknak kell megtenni a kezdő és kezdeményező lépéseket a könyvtári és a többi népművelési tevékenység együttműködésének megjavítására, a szoros munkakapcsolatok kialakítására. Azt is határozottan le kell szögezni, hogy ez részünkről nem lehet jóindulatú gesztus, hanem nevelő feladatainkból szükségszerűen következő, alapvető követelmény. Helytelenül gondolkozik és dolgozik az a könyvtáros, aki munkáját csak a könyvtári tevékenységre korlátozza. A felnőttoktatás, a szocialista brigádmozgalom, a munkás és termelősövetkezeti akadémiák segítése, az ismeretterjesztő előadásokhoz könyvkiállítás és bibliográfia készítése, a tartalmas klubéletben való gyakorlati közreműködés stb. soha nem a „népművelés segítését”, hanem a könyvtári feladatok megvalósítását jelenti.

Sok példát tudnék mondani máris a gyümölcsöző együttműködésre és a könyvtárak korszerű népművelési tevékenységére.

A könyvtáraknak a népművelési koncepcióból való kifejejtésében, vagy tudatos kihagyásában nagyon helytelen, vulgáris népművelési szemlélet jelentkezik, amelyből ilyenfajta megnyilvánulások következnek: „nem képzeltek ti könyvtárosok túlságosan sokat magatokról?” Vagy pénzügyi vitáknál: „mit akartok ti még a könyvtáraknak?” Mindezekből logikusan következik, hogy még a típustervek alapján készült falusi művelődési otthonokban sem épül a könyvtáraknak megfelelő helyiség, csak apró kuckó, és elavult elképzelések alapján kölcsönző ablakkal terveznek könyvtárt, hogy a klubok egy részében nem járnak megfelelő újságok és folyóiratok, hogy a Balaton partján nincsen egy korszerű olvasóterem stb.

A kapcsolatnak és az együttműködésnek két oldala van. A könyvtárosok kezdeményezésének alapvető fontosságát hangsúlyozom, de a kulturális élet más területeitől is egyre határozottabb és gyakoribb együttműködési törekvést várunk.

•

Vitát kellene folytatni bizonyos könyvtárpolitikai és szervezeti problémákról is. Gondolok itt a könyvtártelepítés és fejlesztés távlati terveire, a különböző hálózatok együttműködésére, sőt összevonásának szükségességére, vagy éppen a könyvtárügyi egységes irányításának kérdéseire. Az 1956. évi könyvtári törvény megteremtette ugyan az egységes magyar könyvtárügy kialakításának feltételeit, de nem állíthatjuk, hogy a rendelet helyes célkitűzései maradéktalanul meg is valósultak volna.

Az egy közigazgatási területen lakók élete viszonylag egységes irányítás szerint folyik. Egy-egy terület irányító könyvtára is igyekszik mindenfajta könyvtár munkáját alaposan ismerni, számbavenni, sőt adott esetben befolyásolni. A megyei és járási könyvtárak általában kulturális életünk megbízható bázisai. Szervezettségük, hozzáértő és lelkes munkatársi együttesük most már biztosíték egy-egy terület könyvtári életének irányítására. A különböző könyvtárak munkáját egy adott területen össze kell hangolni. Ez elsősorban nem az egyes könyvtárak üzemeltetése, hanem a terület lakosságának könyvtári ellátása szempontjából fontos.

•

A magyar könyvtárügy alapjaiban egészségesen, viszonylag elég gyorsan fejlődik és egyre nagyobb szerepet vállal a szocialista embernevelés feladataiból. Azonban a fejlődésünk útjában álló akadályokat: a helytelen szemléletet, a könyvtári nevelőmunka fontosságának lebecsülését, az egyes embereknél tapasztalható beletörődést, stb. nyíltan és határozottan fel kell tárni, hogy saját magunkban és másokban könnyebben legyőzhessük. Nem kis mértékben rajtunk, a könyvtárügy vezetőin és dolgozóin áll, hogy milyen gyorsan tudunk előrehaladni. Mások csak akkor tudnak és hajlandók gondjaink megoldásában segíteni, ha látják, hogy bennünk is megvan a készség és a határozottság a problémák megoldására.

Varga Béla